

Maisto atliekų prevencija

REKOMENDACIJOS

MAISTO ATLIEKŲ PREVENCIJOS STRATEGIJA

Prioritetas turėtų būti teikiamas įpareigojančioms priemonėms, kadangi jos yra efektyviausios siekiant pokyčio. Vadinamosios neapibrėžtos arba negriežtos (angl. „soft“) priemonės daro teigiamą poveikį, tačiau nėra alternatyva įpareigojantiems instrumentams.

1. Maisto atliekų analizė ir vertinimas:

- tinkamos metodologijos pasirinkimas (kaip apibrėžta **EK deleguotajame sprendime (ES) 2019/1597**)
- **reguliarus** matavimas, taikant tą pačią metodologiją

2. Tolesni galimi žingsniai:

- teisėkūros priemonės
- fiskaliniai instrumentai
- informavimo priemonės
- strategijos, motyvuojančios dalyvauti vartotojus
- savanoriškų kolektyvinės veiklos programų skatinimas
- produktų, pakuočių ir žymėjimo pakeitimai

Didžiąją maisto atliekų dalį sudaro produktai, kurie net nėra žymimi galiojimo data, t.y. vaisiai, daržovės, švieži duonos gaminiai. Kita vertus, mėsa ir kiti gyvulinės kilmės produktai, dažniausiai žymimi terminu „tinka vartoti iki“, tapę atliekomis padaro didžiausią žalą aplinkai, nes jiems pagaminti reikia daugiausiai resursų.

Maisto perdirbimo ir prekybos sektoriai daro didelę įtaką gamintojams ir vartotojams, todėl jiems turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys. Taip pat svarbu užtikrinti, kad mažinant maisto atliekas prekyboje jos nebūtų perkeltamos ant vartotojo: pavyzdžiui, tūriu paremtos akcijos (angl. „volume discounts“) skatina vartotojus pirkti daugiau negu jie gali suvartoti. Todėl **maisto atliekų prevencija turėtų būti matoma holistiškai**, kaip bendradarbiavimo tarp tiekėjų, vartotojų ir prekybininkų reikalaujantis tikslas.

SAVANORIŠKI SUSITARIMAI

Savanoriški susitarimai kviečia **įsitraukti suinteresuotąsias šalis** į problemos sprendimą, skatina bendradarbiavimą, gali turėti mažiau ar daugiau įpareigojančią formą.

Suinteresuotosios šalys pasirašo kolektyvinę sutartį, kuria įsipareigoja imtis tiek individualių, tiek kolektyvinių veiksmų. Tikslai turi būti pasiekiami ir aiškiai išmatuojami.

- Siūloma paskelbti „**inventorizacijos**“ metus, kuomet būtų matuojamas susidarantis maisto atliekų kiekis (nuo bendro įsigyto/suvaroto/parduoto maisto), kiek procentų maisto yra perteklinis, kiek iš pertekliaus būtų buvę įmanoma išgelbėti ir kas su pertekliumi buvo padaryta.
- Šalys išsikelia **bendrus, konkrečius maisto atliekų prevencijos tikslus**. Tai gali būti 50%, pagal JTO darnaus vystymosi tikslą 12.3, arba kitoks tarpusavyje nutartas maisto atliekų rodiklis.
- Šalys įsipareigoja laikytis **skaidrumo – kasmet matuoti maisto atliekų kiekius ir viešai juos skelbti**. Taip pat galima kelti tikslą matuoti, kokia yra maisto atliekų sudėtis – kokią dalį kokie produktai sudaro.
- Šalys įsipareigoja **padėti vartotojams išmesti mažiau maisto ir į veiklas įtraukti namų ūkius**.
- **Rezultatais dalijamasi su visuomene ir teikiamos ataskaitos**.
- Šalys įsipareigoja **dalyvauti bendruose susitikimuose, diskusijose**, seminaruose maisto atliekų prevencijos temomis.

PREKYBOS REGULIAVIMAS

Maisto atliekos yra didesnė problema didelėse prekybos vietose ir labiau paveikia didelio ploto parduotuves, kuriose yra platesnis prekių pasirinkimas. Todėl dalyje Europos šalių prekybos centrams, kurių plotas yra tam tikro dydžio, arba prekybos tinklams, kurių pelnas didesnis negu tam tikra suma, valstybė turi papildomų reikalavimų. Reikalavimai gali įgyti įvairių formų, pati griežčiausia – vadinamasis „privalomo aukojimo“ įstatymas, taikomas Čekijoje. Kitos prekybos tinklų reguliavimo alternatyvos:

- likus sutartam valandų skaičiui iki galiojimo termino „geriausias iki“ pabaigos **pasiūlyti produktus maistą priimančiai organizacijai**;
- parengti ir nustatyti institucijai **pateikti savo maisto atliekų mažinimo strategiją**, kurioje konkrečiai numatoma, kiek planuojama sumažinti susidarančių maisto atliekų kiekį (taip pat į strategiją gali būti reikalaujama įtraukti maisto tvarkymo hierarchiją);
- privalomai **pateikti metinę maisto atliekų ataskaitą**;
- sudaryti **bendradarbiavimo sutartį su maistą priimančia organizacija**;
- bent kartą per metus **įgyvendinti** nustatytos trukmės **edukacinę kampaniją prieš maisto švaistymą**, bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis.

Neįvykdžiusiems reikalavimų prekybos tinklams taikomos baudos. Kai kuriose šalyje taikomi mokesčiai ir baudos yra skiriami remti nevyriausybinėms organizacijoms, dirbančioms maisto atliekų prevencijos srityje. Informacija parengta remiantis Ispanijos, Lenkijos, Čekijos, Prancūzijos ir Vengrijos pavyzdžiais.

KITOS GALIMOS REGULIACINĖS PRIEMONĖS

Pakuočių reikalavimai	Pavyzdžiui, vizualiai ir grafiškai atskiriant pakuočių su „geriausias iki“ ir „tinka vartoti iki“ žymėjimu. Įrodyta, kad vartotojo informavimas prekybos aplinkoje, įskaitant maisto produktų žymėjimą (produkto maistinės vertės, anglies pėdsako ar socialinio tvarumo), padeda padidinti vartotojų sąmoningumą.
Tūriu pagrįstų nuolaidų draudimas	Įrodyta, kad tokios nuolaidos, kaip „pirk du už vieno kainą“ skatina maisto švaistymą.
Perteklinių produktų pardavimo sąlygų gerinimas	Galima reikalauti įtraukti lentynų vietą pertekliniams, neparduotiems maisto produktams, kadangi manoma, kad maisto atliekų būtų galima išvengti perteklinius maisto produktus padėjus geriau matomose ir pastebimose vietose.
Atliekų surinkimo tvarkos pakeitimai	Yra manoma, kad pats atskiras maisto atliekų surinkimas gali padėti skatinti sąmoningumą ir atitinkamai sumažinti susidarančių maisto atliekų kiekį. Kitas variantas – didinti maisto atliekų surinkimo kainą arba įgyvendinti „mokėk, kiek išmeti“ pobūdžio schemą. Įrodyta, kad JAV, Švedijoje, Kanadoje, Japonijoje ir kitose šalyse, kuriose taikoma tokia sistema, ji yra efektyvi priemonė sumažinti maisto atliekų kiekį.
Edukacijos apie maisto švaistymą reikalavimas	Edukacinės veiklos gali būti numatytos įstatymu, kaip yra Italijoje (Gadda įstatymas 166/2016) ir Prancūzijoje (Garot įstatymas, 2016-138). 9 straipsnis Gadda įstatyme tarp reikalavimų ministerijos veikloms numato privalomą edukaciją medijose maisto atliekų tema, taip pat temos įtraukimą į mokyklos, universitetų, taip pat į profesinių mokyklų, ruošiančių virėjus, programas. Prancūzijoje reikalaujama, kad informacija apie maisto švaistymą būtų teikiama mokyklose.
„Gerojo samariečio“ įstatymas	2003-aisiais Italijoje priimtas Gerojo samariečio įstatymas (No 155/2003) numato, kad labdaros organizacijos, teikiančios paramą maistu labdaros tikslais, yra išimtinai teisiškai laikomos galutiniu vartotoju ir leidžia išvengti atsakomybės dėl teikiamo maisto kokybės. Šis įstatymas teikia teisiškai apsaugą labdarą maistu teikiančias organizacijas.

PRIEMONĖS MAŽINTI VARTOTOJŲ MAISTO IŠMETIMĄ

Populiariausios į namų ūkius orientuotos priemonės yra mobiliosios programėlės, bendruomeniniai šaldytuvai ar restoranai, edukacinės kampanijos, išmanieji šaldytuvai ar svarstyklės. Remiantis dabartiniais tyrimais, šių priemonių efektyvumas nėra pakankamai įrodytas. Tyrėjų duomenimis, mažiausiai efektyvi priemonė yra vartotojų švietimas. **Neturėtų būti apsiribojama edukacija, ji turėtų būti platesnio priemonių komplekso dalis.**

Vartotojų sprendimai nėra visada racionalūs, kadangi įtaką jiems daro vadinamoji „maisto aplinka“, todėl rekomenduojama tirti ir taikyti „raginimu“ (angl. „nudging“) pagrįstas priemones, keičiant maisto aplinką. Literatūroje teigiamai vertinamas švediško stalo maitinimo taikymas.

Maisto atliekų prevencija

Daugiau informacijos apie projektą galite rasti <http://kurkl.lt/>

Gabrielė Makarevičiūtė-Osipovič | gabriele.mak@gmail.com

Gintvilė Bagdonavičiūtė | gintvile.bagdonaviciute@gmail.com

